

ФІНАНСИ ТА СТАТИСТИКА

УДК 338.2(477)

Бурлаков О.О., к.е.н., доц.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди

СТАНОВЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Досліджено процес становлення фінансового планування діяльності підприємств в Україні.

Виділено мету та основні завдання фінансового планування в сучасних умовах.

Розглянуто основні складові фінансового планування

Постановка проблеми. Становлення ринкових умов господарювання в Україні впливає на розвиток фінансового планування як важливої функції управління підприємством в сучасних умовах. Фінансове планування є формою впливу фінансів підприємства на його господарську діяльність шляхом приведення у відповідність вартісних пропорцій використання виробничих ресурсів із виробничою програмою та джерелами фінансування суб'єкта господарювання. В період фінансово-економічної кризи зовнішні джерела фінансування вкрай обмежені і тому все більшої актуальності набирає проблема удосконалення фінансового планування підприємством.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі методологічні й організаційні аспекти фінансового планування досліджуються українськими вченими В. Бабіченком, О. Білою, В. Биковою, І. Бланком, В. Борисовою, Г. Висоцьким, В. Опаріним, О. Орловим, О. Терещенком, В. Тропіною, М. Чумаченком та ін., а також зарубіжними дослідниками, такими, як Р. Акофф, І. Ансофф, М. Алексеева, В. Бочаров, Р. Брейлі, І. Брігхем, У. Кінг, Ч. Лі, С. Маєрс, М. Поукко, А. Тейлор, Дж. Фіннерті, та ін. Водночас відсутність методологічного забезпечення фінансового планування діяльності підприємств, враховуючи реалії української економіки та вплив світової фінансової кризи спонукають до дослідження фінансового планування як передумови фінансової стійкості й платоспроможності підприємств.

Метою статті є аналіз становлення фінансового планування підприємств в національній економіці, враховуючи особливості функціонування українських підприємств та зарубіжний досвід фінансового планування та прогнозування.

Викладення основного матеріалу. Перехід від директивного до індикативного планування, що здійснювався в Україні наприкінці ХХ ст., потребував реформування фінансового планування. Так, всі державні підприємства до 1991 року розробляли річний фінансовий план (з поквартальною розбивкою) у формі балансу доходів і витрат. Методика його складання (у складі техпромфінплану) була рекомендована Міністерством фінансів СРСР у 1988 році. Фінансовий план у рекомендованій формі дозволяв порівняти всі планові доходи і витрати та забезпечити використання коштів відповідно джерел фінансування, а також визначити взаємовідносини з бюджетною і кредитною системами. Цей документ в умовах планової економіки складали на п'ять років з розподілом показників по роках, виходячи з вартісних параметрів, які доводились до кожного підприємства його вищестоящою організацією, на основі контрольних цифр і індивідуальних економічних нормативів. Баланс доходів і витрат розроблявся не для підприємства, а для його вищестоящої організації, фінансових органів і банків.

Зі зміною в 1992 р. правового статусу багатьох державних підприємств (внаслідок їхньої приватизації), лібералізації цін, значної інфляції в 1993 р., принципів змін у бухгалтерському обліку і звітності розробка балансу доходів і витрат за традиційною формою стала неприйнятною. Більшість підприємств в тих умовах перестали складати перспективні і поточні фінансові плани.

В нових умовах комерційні підприємства почали складати бізнес-плани. Сучасне бізнес-планування має три напрями процесу планування, які різняться цілями та методами складання бізнес-плану:

- поточний бізнес-план діяльності працюючого підприємства;
- інвестиційний бізнес-план реалізації бізнес-проекту;
- проблемний (стратегічний) бізнес-план перспективного розвитку підприємства.

Розглянемо докладніше зміст фінансового планування в структурі інвестиційного і поточного бізнес-плану. Фінансове планування складається з чотирьох розділів:

Розділ 1. Оцінка ринку і страхування. Розділ містить наступні документи:

- кошторис продажу (прогноз обсягів реалізації продукції за всією номенклатурою товарів);
- розрахунок розмірів ризику інвестиційного проекту і витрати на його страхування.

Розділ 2. Фінансовий план. Розділ містить такі документи:

- план доходів і витрат на підставі кошторисів продажу та собівартості продукції;
- прогнозний баланс активів і пасивів підприємства;
- розрахунок точки беззбитковості.

Розділ 3. Стратегія фінансування:

- розрахунок обсягів фінансування власними і позиковими коштами;
- розрахунок фінансування інструментами ринку цінних паперів;
- структура позикового капіталу;
- графіки погашення кредитів.

Розділ 4. Розрахунок ефективності проекту. У розділі представлені розрахунки показників економічної ефективності проекту і розраховується його інвестиційний ризик [1, с. 242].

Розробка сучасного бізнес-плану здійснюється на основі врахування зарубіжного досвіду та вітчизняних реалій. Проте вітчизняний і зарубіжний порядок розробки фінансових планів не може бути ідентичним. Вітчизняний досвід фінансового планування знаходиться на початковій стадії розвитку, оскільки відсутні статистичні ряди показників для проведення глибоких розробок у даній області фінансової науки. Разом з тим учені-економісти намагаються використовуючи різні методичні підходи до розв'язання проблеми внутрішнього фінансового планування, зменшити в подальшому відмінності між вітчизняними і зарубіжними розробниками. Механічне перенесення зарубіжного досвіду в практику діяльності підприємств бувшого Радянського Союзу є неприйнятним. Основна відмінність зарубіжного досвіду полягає в більш широкій інтерпретації терміну "планування". Під ним розуміють напрямок діяльності підприємства, пов'язану з прогнозуванням і бюджетуванням капіталу, доходів і витрат (складання бюджетів-кошторисів). Прогнозування здійснюють на більш тривалий, чим у нашій країні період – 3-5 років.

Метою фінансового планування на сучасному етапі є економічне обґрунтування потреби підприємства в капіталі для забезпечення прогнозованих бізнес-планом обсягів операційної та інвестиційної діяльності, поєднання їх з наявним та реально можливим до залучення капіталом з таким розрахунком, щоб підприємство, забезпечуючи безперервний рух капіталу, могло виконувати заплановані обсяги діяльності і отримати чистий прибуток в розмірі, достатньому для економічного і соціального розвитку підприємства в поточному і наступному періодах [2, с. 12]. Основні задачі фінансового планування представлені на рис. 1.

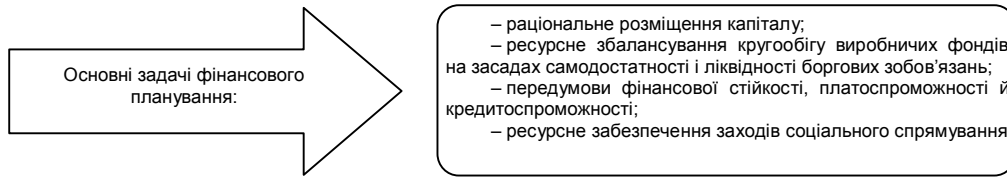


Рис. 1. Задачі фінансового планування в сучасних умовах господарювання

В зарубіжних корпораціях фінансове планування особливо розвинуто. Воно представлено певною системою фінансових планів (бюджетів):

1. Прогноз балансу активів і пасивів;
2. Прогноз звіту про прибутки і збитки;
3. Прогноз звіту про рух коштів;
4. Прогноз звіту про зміни капіталу;
5. Прогноз ключових фінансових показників (обсягу продажів, витрат виробництва, прибутку, рентабельності активів і власного капіталу, курсу акцій тощо);
6. Довгостроковий бюджет капітальних інвестицій і оцінку ефективності інвестиційних проектів;
7. Довгострокову стратегію фінансування корпорації за рахунок власних, позикових і залучених засобів.

Процес фінансового планування включає такі етапи:

1. Аналіз фінансових показників за попередній період на базі бухгалтерського балансу, звіту про прибутки і збитки, звіту про зміни капіталу, звіту про рух коштів та ін.;
2. Довгострокове фінансове планування (на період понад один рік);
3. Короткострокове фінансове планування (на період до одного року);
4. Впровадження фінансових планів та контроль за їхнім виконанням.

Сутність довгострокової стратегії фінансування полягає в установленні джерел довгострокового фінансування (банківський кредит, облігаційні позики, фінансовий лізинг, емісія власних акцій) і способів використання фінансових резервів; виборі способів збільшення довгострокового капіталу; визначенні обсягу і структури капіталу.

Поряд з довгостроковими бюджетами значну роль в діяльності підприємств відіграють короткострокові. До основних короткострокових бюджетів відносять: бюджет

доходів і витрат; бюджет руху грошових коштів (надходження і витрати готівки); бюджет активів і пасивів балансу (бюджет по балансовому листу) [3, с. 96].

Потрібно зазначити, що розвиток технологій фінансового планування призвів до широкого впровадження в практику управління підприємствами системи бюджетування, яка на сучасному етапі є найбільш ефективною системою управління фінансами підприємств. Система бюджетування є найважливішим елементом забезпечення фінансової стійкості підприємства в короткостроковому періоді, що включає розробку бюджетів структурних підрозділів, воно представляє собою комплексне планування діяльності всього підприємства.

Термін "бюджет" дуже близький до терміна "план", тому у вузькому трактуванні "бюджет підприємства" ототожнюється із "фінансовим планом". Однак бюджетування як система планування є більш глибокою і гнучкою системою управління фінансами тому, що вона має більш широкий діапазон планів, а не тільки плани фінансового спрямування. Система бюджетів на підприємстві представлена на рис. 2.

Процес бюджетування можна поділити на три складові: організація бюджетування (аналіз організаційної структури підприємства, розробка нормативів і внутрішніх стандартів, визначення переліку бюджетів для підприємства, створення інформаційної бази бюджетування та ін.); технологія бюджетування (складання бюджетів та оцінка фактичних результатів) та внутрішній бюджетний контроль (зіставлення фактичних результатів із запланованими, аналіз відхилень і розробка рекомендацій) [4, с. 57].

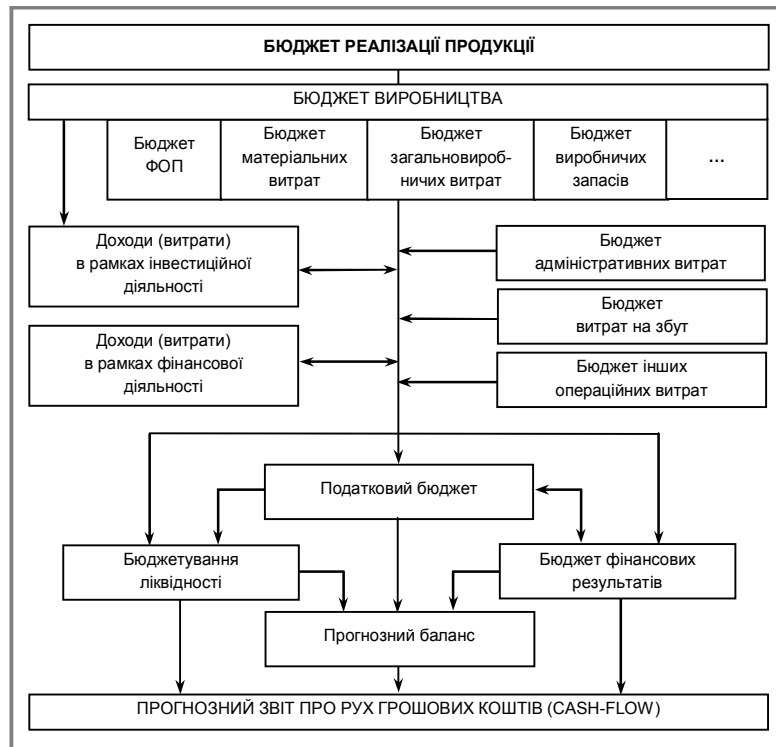


Рис. 2. Система бюджетів на підприємстві [5, с.468]

Бюджет доходів і витрат підприємства доцільно впроваджувати для забезпечення економії його грошових ресурсів, більшої оперативності управління цими ресурсами, зниження непродуктивних витрат і втрат, забезпечення нормальної платоспроможності, а також для підвищення вірогідності планових показників (з метою податкового планування).

Фінансове планування на підприємстві у формі бюджетів забезпечує такі переваги:

1. За помісячного розробки бюджетів структурних підрозділів визначають більш реальні показники обсягу і структури доходів і витрат;

2. У межах затверджених бюджетів структурним підрозділам надається велика самостійність у витратах коштів на оплату праці;

3. Мінімізація числа показників бюджетів дозволяє зменшити витрати робочого часу персоналу економічних служб підприємства;

4. Планування на підприємстві у формі бюджетів дозволяє заощаджувати грошові ресурси при виході підприємства з фінансової кризи.

Для організації ефективної системи планування діяльності структурних підрозділів підприємства на основі розробки бюджетів, доцільно створювати таку наскрізну систему бюджетів, яка охоплює весь грошовий оборот підприємства.

Сума бюджетів структурних підрозділів, кредитного і податкового бюджетів складає зведений бюджет підприємства. Доцільною є активна участь всіх структурних підрозділів у підготовці бізнес-плану і консолідованого бюджету. При складанні бюджетів структурних підрозділів і служб підприємства необхідно керуватися принципом декомпозиції. Цей принцип полягає в тому, що кожен бюджет більш низького рівня є деталізацією бюджетів більш високого рівня, тобто бюджети цехів і відділів входять у зведений бюджет підприємства. Оптимальним вважають такий бюджет, у якому розділ доходу дорівнює видатковій частині. При дефіциті зведеного бюджету виникає необхідність його коригування за допомогою збільшення доходів чи зниження витрат. Вищевикладене дозволяє заключити, що принципи покладені в основу фінансового планування в Україні і за кордоном є ідентичними.

З метою підвищення ефективності фінансового планування потрібно використовувати інструменти фінансового контролінгу, як системи інформаційного

забезпечення координації всіх підсистем управління, що передбачає використання методів і процедур із бюджетування, стратегічного планування, управлінського обліку, фінансової діагностики, інвестор-релейшнз, управління ризиками внутрішнього контролю, які в сукупності зорієнтовані на підвищення ефективності фінансово-економічних рішень і збільшення вартості компанії [6, с. 118].

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, основним завданням фінансового планування в сучасних умовах господарювання є збалансування видатків, забезпечення передумов рентабельної роботи підприємства, фінансової стійкості, платоспроможності, кредитоспроможності та ліквідності боргових зобов'язань впродовж планового періоду. Дотримання принципів фінансового планування дає змогу підприємству досягти фінансової стабільності та забезпечити високу конкурентоспроможність в ринковому середовищі.

Список використаної літератури:

1. *Філіна Г.І.* Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. Навч. пос./ Г.І. Філіна. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 320 с.
2. *Біла О.Г.* Фінансове планування і прогнозування. Навч. пос. / О.Г. Біла. – Львів: Компакт-ЛВ, 2005. – 312 с.
3. *Козацький В.П.* Організація фінансової роботи на підприємствах / В.П. Козацький // Статистика України. – 2006. – № 2. – С. 95-97.
4. *Подольняк О.А.* Бюджетування як елемент внутрішньогосподарського контролю / О.А. Подольняк // Економіка АПК. – 2011. – № 3. – С. 55-58.
5. *Терещенко О.О.* Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. Навч. пос./ О.О. Терещенко О.О. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.
6. *Терещенко О.О.* Сучасний стан і перспективи розвитку фінансового контролінгу / О.О. Терещенко, Д.М. Стащук, Д.Г. Савчук // Фінанси України. – 2011. – № 2. – С. 117-126

БУРЛАКОВ Олександр Олександрович – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту "Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди".